

Bilbao, Kristina, Ane Odria, Ane Berro, Josu Landa
& Beatriz Fernández (ed.). 2022. Euskara Bariazioan / Basque in Variation (BiV) (3. arg.).

UPV/EHUko Argitalpen Zerbitzua.

[Interneten eskuragarri <https://basqueandbeyond.ehu.eus/biv/?h=eu>].

ISBN: 978-84-1319-456-1.

data: 2024-08-13

i.4. Pluraleko 3. pertsona ergatiboko numero komunztadura: *-e* (v *-te*)

Egilea: Ane Odria

Nola aipatu: Odria, Ane. (2022). Pluraleko 3. pertsona ergatiboko numero komunztadura: *-e* (v *-te*). In Bilbao, Kristina, Ane Odria, Ane Berro, Josu Landa & Beatriz Fernández (eds.), *Euskara Bariazioan / Basque in Variation (BiV)* (3. arg.). UPV/EHUko Argitalpen Zerbitzua. [Interneten eskuragarri: <https://basqueandbeyond.ehu.eus/biv/?o=chapters&id=1&e=44&h=eu>]. ISBN: 978-84-1319-456-1.

Gako-hitzak

ergatiboa, hirugarren pertsona, numero komunztadura, pluralgileak

Deskribapena

Euskara batuan pluraleko 3. pertsona ergatiboko komunztadura marka *-te* da:

(1)	Haiek	dute	
	haiek	(3ABS).edun.3PL.ERG	

Mendebalean eta Zuberoan, ordea, *-e* erabiltzen da *-te* beharrean (Hualde 2016)

(2)	Hareek	dabe	(< daue)
	haiek	(3ABS).edun.3PL.ERG	

Horrez gain, beste zenbait hizkeratan forma iragankorretan *-de* > *-re* pluralgile zaharra ageri da **edun* aditz laguntzailearekin.

(3)	Hareek	deure
	haiek	(3ABS).edun.3PL.ERG

Banaketa dialektala

Zuazok (2014: 118) dioenez, 3. pertsona pluralerako *-te* aldaera erabiltzen da Lapurdin, Nafarroa Beherean, Nafarroako erdiguneko eremu zabalean eta Gipuzkoako ipar-ekialdean, Donostia-Hernani lerroan hasi eta Irun bitartean. Nafarroako Zaraitzu eta Erronkari ekialdean, Araitz-Betelu, Larraun, Basaburu Txiki gehienez eta Sakana mendebalean, berriz, *-e* aldaera erabiltzen da gehienbat: *due/die*. Gaur egun ordea, eremu horietan ere euskara batuaren eraginagatik asko zabaldu da *-te*.

Mendebaleko euskararen ere *-e/-de/-dea/-die* izan ohi da ergatiboko 3. pertsonaren pluralgilea (Zuazo 2017: 31) (4).

(4a)	dakie
	(3ABS).jakin.3PL.ERG
(4b)	dakarre
	(3ABS).ekarri.3PL.ERG
(4c)	dauke/dekie/dekoie
	(3ABS).eduki.3PL.ERG

Horrez gain, Arabako lekuko batzuetan *-e* agertzen da (Lazarraga eta Betolazaren idatzietan, hain zuzen). Baina *-te* ere bada Lazarraga eta Gamizenetan.

Mendebaleko euskalkiari dagokionez, azpieuskalkiaren arabera *-e* eta *-de* aldaerak erabiltzen direla azaltzen du Zuazok (2017: 46). Sartaldekoak dira *-e/-ie* (5). Sartaldekoak, berriz, *-de/-dea/-die/-rie* (6).

(5)	dabe/dabie
	(3ABS).edun.3PL.ERG

(6)	daude/daudea/daudie/deurie
	(3ABS).edun.3PL.ERG

Sartaldearekin egiten du bat Otxandio aldeak eta Busturialdeko eremu txiki batek, Bermeoko baserri auzoek, Morgak eta Zornotza gehienak. Hala ere, Zuazok azaltzen duenez, *-de* hori ez da adizki guztietan agertzen. Getxon, esate baterako, *euen/auden* ‘zuten’, *eusen/audesen* ‘zituzten’, *daraude* ‘daramate’ eta *diñaude* ‘diote’ esaten dira, baina baita *lauke*, *dakarre*, *dauke* eta *dakie* ere.

Mendebaleko ezaugarria izanik, erdialdeko euskalkiaren sartaldeko azpieuskalkian ere lekukotzen da –*e* pluralgilea 3. pertsona ergatiborako. Goierriko Beasaingo euskaran, adibidez, (Agirrebeña, Alberdi, Mendiguren eta Sarasua 2007: 48): *due* ‘dute’, *zuen/zoen* ‘zuten’, *dakie* ‘dakite’, *dauke(e)* ‘daukate’... Hurtadok (2001: 103) ere Goierri eta Tolosalde gehienezan –*e* (eta –*a*) dagoela dio: *daikie* ‘dezakete’, *daukie* ‘daukate’, *lukee* ‘lukete’, *digue* ‘digute’, *dizue* ‘dizute’...

Datu-basearen emaitzak

Datu-basean ikus daitekeenez, erdialdetik mendebalera zein Zuberoan (Urdiñarben) agertzen da –*e* morfema. Erdialdetik mendebalera –*e* morfema erabiltzen duten hizkerak honako hauek dira: erdialdeko euskaran Azpeitia, Beizama eta Itsasondo; mendebaleko euskaran Aramaio, Artea, Bergara, Elgoibar, Gernika, Getxo, Lekeitio, Loiu, Mallabia, Mungia eta Otxandio; eta euskara nafarrean Urdiain. Erdialdeko euskaran sartaldeko azpieuskalkian (Azpeitia eta Itsasondo) eta sartaldeko eta erdiguneko azpieuskalkien artean (Beizama) lekukotzen da, beraz, fenomeno. Nafarroan ere hego-sartaldeko azpieuskalkian bakarrik jasotzen da, erdialdeko eta euskara nafarraren eraginaz gain, mendebalekoaren eragina ere erakusten duen Burundako hizkeran, Urdiainen, hain zuzen ere.

–*de* > –*re* pluralgilea, berriz, mendebaleko ezaugarria da guztiz. Artean, Getxon, Loium, Mungian eta Otxandion lekukotzen da, Zuazok (2014) esan bezala, mendebaleko sartaldeko azpieuskalkian, hain zuzen ere.

Eztabaida teorikoa

Zuazok (2014: 117) dioenez, absolutibozko formatatik abiatuta sortu da ergatiboko 3. pertsonako –*te* aldaera. Halaber, Hualdek (2016) bai –*e* eta bai –*te* **de* formatik eratorriko zirela proposatzen du.

Aipamenak

- Agirrebeña, Aintzane, Itziar Alberdi, Xabier Mendiguren and Asier Sarasua. 2007. *Beasaingo euskara. Herrizko hizkeraren azterketa eta ahozko ondarearen bilketa*. Beasain: Beasaingo Udala
- Hualde, José Ignacio. 2016. «On Basque dialects». In Beatriz Fernández and Jon Ortiz de Urbina (eds.), *Microparameters in the grammar of Basque*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 15-36.
- Hurtado, Irene. 2001. *Goierriko eta Tolosalde hegoaldeko hizkerak*. Lazkao: IX. Gerriko Ikerlan Sariketa.
- Zuazo, Koldo. 2014. *Euskalkiak*. Donostia: Elkar.
- Zuazo, Koldo. 2017. *Mendebaleko euskara*. Donostia: Elkar.

eman ta zabal zazu

Universidad del País Vasco Euskal Herriko Unibertsitatea

